

20'NCİ YÜZYILIN SİYASİ DÜŞÜNÜRÜ: CARL SCHMITT

20'NCİ YÜZYILIN SİYASİ DÜŞÜNÜRÜ:
CARL SCHMITT*
Professor Dr. Dres. H.c.Bernd Rüthers,
Çev.: Hüseyin Özcan**/ Muaz Şeker***

Kimileri için Carl Schmitt "kamu hukukunun ve devlet felsefesinin büyük şahsiyeti" iken kimilerine göre o, Almanya'nın Nazi döneminde görev aldığı ve bu dönemin gözde hukukçularından biri sayıldığı için canı bir oportünistti. 1985'de vefat eden Carl Schmitt'in 20'nci yüzyılın dört Alman İmparatorluğu'nu kapsayan döneminde kaleme aldığı yazıları, sadece siyaseti etkilemekte kalmayarak düşünce tarihi üzerinde derinden izler bırakarak hiç şüphesiz Almanya'da ve Almanya dışında da büyük yankı yaratmıştır. Carl Schmitt hakkında çeşitli dillerde kitaplar yayınlanmıştır. Carl Schmitt kimdir? Neyi temsil ediyordur? Ve kimleri etkilemiştir?

Carl Schmitt'in eserleriyle iki nedenden dolayı ilgilenmek gerekir:

1.: Carl Schmitt'in yüksek entelektüel seviyeye sahip eserleri zaten böyle bir ilgiyi hak etmektedir.

2.: Carl Schmitt'in yazılarının etkisi günümüze kadar sürmüştür.

I.

10 Temmuz 1888'de doğan ve 07.04. 1985'te vefat eden Carl Schmitt, ölümüyle birlikte ve özellikle ölümünden sonra Almanya'da ve Almanya'nın dışında özellikle İspanya'da, İtalya'da, Fransa'da ve kısmen ABD'de siyasi düşüncenin, kamu ve devlet hukukunun "duayeni" olarak anıldı. Ayrıca bu siyasi düşünürün, kamu ve devlet hukukçusunun eserleri hâlâ hukuk alanının "klasikleri" olarak itibar görmektedir. Carl Schmitt'in ismi anılırken Almanya'nın belki de en önemli devlet hukukçusundan, bu hukukun "büyük" öğreticisinden – bu konuda saldırılara maruz kalsa bile- ve hukuk bilim dalında tükenmeyen şöhretinden söz edilmektedir.

Gerçekten de Carl Schmitt, sadece Almanya'nın 1945'deki yıkılışından sonra tartışılan

* Rüthers, Bernd, Carl Schmitt als politischer Denker des 20. Jahrhunderts, in Zeitschrift für Rechtsphilosophie, 2003, Bd. 1, S. 63-71.

**İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku ABD.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Almanca Mütercim Tercümanlık ABD.

ve karalanan bir isim değildi. Carl Schmitt, Nazi dönemindeki faaliyetleri yüzünden, Nazi sonrası Almanya'nın üniversitelerinde ders verme hakkı elinden alınan nadir hukukçulardan ve bir kürsüye sahip olmayan ender profesörlerden biriydi. Carl Schmitt tutuklu olarak Nürnberg'de kaldıktan sonra, hayatını, 38 sene boyunca, yalnızlık içinde, vefat edene kadar memleketi Plettenberg'deki (Vestfalya) evinde geçirdi. Bu eve Carl Schmitt, Machiavelli'nin sürgün olarak gittiği yer olan "San Casciano"nun ismini vermişti. Çoğu zaman, insanlar ve metinler, metinlerin çıkış ortamlarına ve insanların "çocukluk dönemine" geri giderek bu bağlam içinde daha iyi anlaşılacaktır.

Carl Schmitt, 1888 yılında, Vestfalya'nın Plettenberg kasabasında, demir yollarında görevli bir memurun çocuğu olarak dünyaya geldi. Katolik mezhebine bağlı bir papaz, yetenekli genç Carl Schmitt'i destekleyerek, bu gencin liseyi bitirmesini ve sonra, ailesinin ilk bireyi olarak Berlin'de hukuk okuma şansını elde etmesini sağladı.

1910 yılında yüksek lisansını yapan ve yüksek kademli memuriyete aday olduktan sonra 1915/ 1916 arası Strassburg'ta doçent olan genç hukukçu Carl Schmitt'in Katolik ağırlıklı muhafazakâr bir dünya görüşüne ve devlet anlayışına sahip oluşunda ailesinin, kilisenin ve okuduğu okulun etkisi vardır. Carl Schmitt'in bu dönem kaleme aldığı yazılarında, onun, Kilise içinde Katolik entelektüeller arasında o seneler tartışılan konulara çok ilgi gösterdiğini ve özellikle kendisi bu konularla çok meşgul olduğu görülmektedir. Bu dönemdeki çalışmalarının zirvesi ise 1923'te "Roma Katolisizmi ve Siyasi Biçim" adlı yazısıdır ve bu eser iki sene sonra 1925 yılında ikinci baskısını yaparken piskoposluğun basım izni (Imprimatur) yazısını alarak yayınlanır. Carl Schmitt'in devlet öğretisinin temelinde yatan parlamento sistemine karşı tutumunun nedenlerinden biri, kültürel/zihinsel geçmişiyle ve üniversite yıllarındaki edindiği deneyimleridir. Carl Schmitt, Katolik kilisesinin bir devlet kuramına öncülük edebilecek "biçimsel mükemmelliğe" ulaşmış otokratik yapısına hayrandır. Bu yüzden Carl Schmitt büyük bir coşkuyla otoriter bir devlet yapısını destekleyerek, parlamento sistemine, liberalizme ve plüralizme karşı çıkmıştır. Carl Schmitt'in hayatı boyunca İspanyol devlet felsefecilerinden Donosco Cortes'in anti demokratik devlet öğretisine beslediği sempatinin kökenlerini burada aramak lazımdır.

II.

Carl Schmitt'in yayınladığı tüm eserlere bir göz atalım:

Carl Schmitt 1910 ile 1932 arası 20,
1935 ile 1945 arası 11,

1950 ile 1991 arası 12 tane monografi (bazıları ölümünden sonra yayımlandı), yani toplam 45 monografi yazmıştır.

Carl Schmitt 1912 ile 1933 arası 76,

1933 ile 1944 arası 87 makale yazarak toplam 212 tane makale yayınlamıştır.

Sadece 1933 ile 1936 arası, dört senede, 58 makale yazmıştır. Bu hummalı dönemde üretilen yazıların çoğu uzmanlık dergilerinde çıkmamıştır; aksine, bu dönemde üretilen yazıların çoğu Nasyonal Sosyalistlerin savaş tamtamlığı yaptığı propaganda neşriyatı içinde yer almıştır.

1937 ile 1944 arasında tekrar 29 makale kaleme alan Carl Schmitt, 1946 ile 1978 arasında yazdığı makalelerin çoğunu müstear isimle yazmıştır.

Carl Schmitt'in yazıları hangi siyasi dönemleri kapsadığına baktığımızda, bunların en az dört ya da beş hatta Demokratik Doğu Almanya'yı da sayımın içine alırsak, altı siyasi dönemi kapsadığını görmekteyiz:

- İmparatorluk
- Weimar Cumhuriyeti
- Nasyonal Sosyalizm
- İşgal Rejimi
- Batı Federal Almanya
- Demokratik Doğu Almanya

Dört "Rayh'in içinde hukukçu olarak görev alan Schmitt'in kaderi ve özellikle külliyatı, hukuk bilimin temelinde kaçınılmaz olarak siyasi bilimin de var olduğunu -bunu hukuk bilimi kabul etsin etmesin- kanıtlar. Bu, hangi dönem olursa olsun tüm devletler için geçerlidir.

Schmitt'in eğildiği konulara bakıldığında onun neye daha fazla yatkın olduğunu tanımlamak fazlasıyla güçleşmektedir. Carl Schmitt neydi? O bir kamu hukukçusu muydu? Ya da bir uluslararası hukukçu mu? O bir devlet felsefeci mi ya da siyaset bilimci miydi? Yoksa o bir "ilahiyat hukukçusu" muydu? Hatta (felaketi bertaraf edemeyen) bir "gavs" miydi? Bütün bu özellikler ona atfedilir ve o, bu özelliklerin "duayeni" olarak kabul edilir. Hiç şüphesiz Schmitt'in külliyatı siyasi kuramlara, hukuk/devlet felsefesine ve uluslararası hukuka değinen yüksek seviyeli, kalıcı değere sahip bilimsel yazılardan oluşmaktadır. Bu, özellikle Schmitt'in 1933 öncesi çalışmalar için geçerlidir; kabaca sayacak olursam:

- Yasa ve hüküm, 1912;
- Devletin değeri ve bireyin önemi 1914 (doktora)

- Siyasi Romantik, 1919;
- Diktatörlük, 1921;
- Siyasi İlahiyat, 1922
- Günümüz Parlamenterizmin Tarihi Süreç Açısından Tinsel Konumu, 1923;
- Roma Katolisizmi ve Siyasi Biçim, 1923;
- Siyasi Olanın Tanımı; 1927/28
- Anayasa Kuramı; 1928;
- Özgürlük Hakları ve İmparatorluk Anayasasının Kurumsal Güvenceleri, 1931;
- Anayasanın Koruyucusu; 1931;
- Yasallık ve Meşruiyet, 1932¹.

Yukarıda adı geçen eserler, kendi alanlarında konuya temelden yeni bakış açıları getiren, yeni tezler ortaya atan ve bugüne dek süren verimli tartışmalara yol açan yazılardır.

III. 1.

Carl Schmitt'in külliyatını, ve özellikle de 1933 öncesi monografilerini daha iyi anlamak, hayatı boyunca hangi değişim rüzgârlarına maruz kalsa da taviz vermeyerek sonuna kadar savunduğu temel görüşünü bilmekte yarar. Schmitt, anti-parlamenter, anti-demokrat ve anti-liberal bir siyasi görüşe sahiptir². Schmitt'in anti-demokratik, anti-parlamenter tutumu ilk dönem yazılarında, "Diktatörlük"te (1921) olduğu gibi, hissedilmeye başlanır ve "Günümüz Parlamenterizmin Tarihi Süreç Açısından Tinsel Konumu" (1923) gibi yazılarıyla daha da belirgin olarak ortaya çıkar. Carl Schmitt, bu yazılarında, büyük bir zevkle, rasyonel eleştiri maskesi altında parlamenter sisteminin olumsuzluklarını dile getirir ve "yaşayan parlamenterizmi analiz eden adam"³ olur.

¹ Schmitt'in tüm eserlerinin ismi için bkz. A. Koenen, Carl Schmitt Olayı, Darmstadt 1995, s. 850 ve devamı.

² Avrupa'da yaşayan Yahudilere yapılan zulüm ve katliamlar çoktan ortaya çıktığında, bu tutumundan Carl Schmitt'in vazgeçemeyerek 'ağır' sözler sarf ettiğinin şahidi 1951'e kadar aralıksız tuttuğu günlüklerdir; C.Schmitt, Mülâhazalar, 1947-1951 Yılların Kayıtları, Berlin 1991; bu kaynak, makalenin devamında sadece 'Mülâhazalar' olarak anılacaktır.

³ Aynen, F. K. Fromme, 11. 07. 1973 tarihli Frankfurter Allgemeine Gazetesi; Carl Schmitt'in 85'nci yaş günü anısına.

20'NCİ YÜZYILIN SİYASİ DÜŞÜNÜRÜ: CARL SCHMITT

Carl Schmitt'in 1923 yılında "Roma Katolisizmi ve Siyasi Biçim" adlı eserinde, aklında tasarladığı uygun devlet modelinin yapısını, Katolik kilisesinin I. Vatikan Konsilinde aldığı kararlarla kiliseyi monokratik hiyerarşiye sahip bir yapıya dönüştürdüğü modeli örnek alması bir tesadüf değildi. Böylece Carl Schmitt, daha henüz öngörülmediği bir dönemde dahi yeni kurulmakta olan Weimar Cumhuriyeti'nin yıkılacağını, bu tür teşebbüslere karşı olduğunu vurguladı.

Schmitt, Weimar'da kurulan demokratik yapıdaki ilk cumhuriyetin yıkılış döneminde bile saldırganlığından vazgeçemeyerek polemik artırdı⁴. Ona göre demokrasi, parlamento ve plüralizm olumlu neticelere götürmeyen, bir sistemin (devletin) içinde devamlı uyumsuzluklar yaratan, batmaya mahkûm, akıl dışı, gereksiz ve anlamsız girişimlerdi:

"Günümüzde, gözlerimizin önünde cereyan eden ve "seçim" olarak adlandırılan bu hâdisenin bir seçimle hiçbir alakası olmadığını iddia ediyorum. Neler mi oluyor? İlk önce birileri; sır içinde, sanki gizli ilme sahiplermiş gibi, beş partinin listesini çıkarıyor. Ondan sonra bu liste, bu beş parti tarafından insanlara dayatılıyor. Yani, kitleler kendileri için hazırlanmış beş kulvara itiliyor ve bu hâdisenin istatistik yansımasına "seçim" deniliyor. Almanya, bu tür sözümona "siyasi iradenin vücut bulduğu" yöntemler yüzünden, batmadan, şu sorunun önemini idrak edip bilincimize yerleştirmemiz gerekir: "Hâdisenin özünde ne var?" Beş birbirine zıt, yan yana geldiklerinde hiçbir şey üretemeyen, ama yalnız kaldıklarında her birinin değişik ideolojiye, devlet ve ekonomi anlayışına sahip olan sistemlerin arasında seçim yapabilmek, gerçekten de eksantrik bir seçim. Beş, organize olmuş, kendi içlerinde bir bütünsellik arz eden ve aslında tavizsizce sonuna kadar düşünüldüğünde eninde sonunda ötekini yok etmeyi beraberinde getiren sistemler arasından, yani Ateizm ve Hıristiyanlık ve aynı zamanda Sosyalizm ve Kapitalizm ve aynı zamanda Monarşi ve Cumhuriyet, Moskova, Roma, Wittenberg, Cenevre ve Kahverengi Saray arasından, yani hiçbir zaman uzlaşmayan arkadaş-düşman alternatiflerin içinden halk her sene bir seçimde bulunsun!"⁵.

Kendisi, liberal demokrasi alay konusu ederek bir fantezi ve saçmalık gibi gösterir. Schmitt'e göre "Liberalizm", bütün siyasi görüşleri

kendi fitratına aykırı davranarak, topyekûn sulandırıp yapaylaştırmaktadır⁶

Schmitt'in, halkın egemenliğini ve liberal demokrasiyi benimsemiş bir devletin sahip çıktığı temel hak ve özgürlüklere, insan haklarına (fikir özgürlüğü, din hürriyeti, çoğulculuk) karşı çıkma anlayışı, kilisenin 19'ncü yüzyılın ortalarında papaların içtihatlarıyla başlayan ve 20'nci yüzyılın ortalarını geçerek kilise içinde etkisini gösteren "retçi anlayış" ile örtüşmektedir. (2.Vatikan Konsili'ne kadar)⁷.

2.

Schmitt'in siyasi düşüncesinin karakteristik özelliği, "olağan dışı hâllere", "sınırdan olan durumlara" ve "uç noktalara" derinden gelen ve sağlam temellere dayanan bir yakınlık göstermesiydi. Özellikle maddi hayatın felsefesi, istisnalardan ve uç durumlardan kaçınmamalı, bilakis bu durumlara büyük ilgi göstermeliydi. Bu felsefeye göre istisnalar, kaideden daha önemlidir... İstisna normal durumdan daha ilginçtir⁸. "Normal durum hiçbir şeyi ispatlamaz, ama istisnalar her şeyi ispatlar; istisna kaideyi haklı çıkarır, hatta diyebiliriz ki kaide sadece istisnanın sayesinde olabilir. İstisnada, gerçek hayatın kuvveti, tekrarların içinde dona kalmış bir mekânının kabuğunu deler"⁹.

İstisna hâllerin entelektüel çekiciliği Schmitt'in bütün çalışmalarında göze çarpar. "Siyasi İlahiyat" üzerine yazdığı eleştirel risalesi şu sözlerle başlar: "Olağanüstü hal üzerine karar veren egemendir"¹⁰.

Ya da: "İstisnai hâller, devlet otoritesinin özünü açık bir şekilde ortaya çıkarır. ...otorite, hak elde etmek için hak sahibi olması gerekmez"¹¹. O zamandan beri, bu iki az ama öz cümle, devlet hukuk felsefesini büyük çapta etkilemiştir. Oluşumda olan ya da gerçekten cereyan eden her olağandışı halin bastırılması, kanlı olsa dahi, devletin egemenliğinin ve böylelikle meşruluğundan şüphe duyulmayan bir devletin statüsünün ispatıdır.

Bu durum, bu tür ve buna benzer özlü ve ilk bakışta mantıklı gibi görünen formülleri deşifre etmek ve risklerini ispatlamak için parlak bir zekâyâ sahip olmak gerekmediği halde, Schmitt'in bu sözleri değişik ideolojik kanatlardan gelen

⁴ Almanya'da Totaliter Devletin Gelişimi, Europäische Revue, 9. Yıl, 1933, S.65-70.

⁵ C.Schmitt, Almanya'da Totaliter Devletin Gelişimi (1933), alındığı yer: C.Schmitt, 1924 ile 1945 arası dönemlerin Anayasa Hukuku ağırlıklı makaleler- Bir Anayasa Kuramına Yönelik Materyaller, Berlin 1958, S.359 (363 ve devamı.).

⁶ C.Schmitt, Siyasi Olanın Tanımlanması, 2.Baskı 1932, S.55 ve devamı.

⁷ Krş, B. Rüthers'in delilleri, Rüthers, Hukuk Kuramı, Münih 1999, 437'den sonra.

⁸ Bu, görüldüğü gibi sansasyona dayanan her medyanın siyasetidir.

⁹ C.Schmitt, Siyasi İlahiyat, 2. Baskı, Münih ve Leipzig.

¹⁰ C.Schmitt, a.g.e., s.11.

¹¹ C.Schmitt, a.g.e., s. 20.

birçok entelektüel tarafından yine ve yine alkışlandı. Schmitt tarafından olağanüstü hal salt iktidar sorununa dönüştürüldü. Schmitt'in bu "bilgece" sözlerinde yatan mantık şuydu : "Zaruret her şeyi mubah kılar".

Darbeci, yarattığı olağanüstü durumu, kısa süreli olsa dahi kendi menfaatine dönüştürebilirse, "egemen" olarak adlandırılır. Bu perspektife göre egemenlik, geçerli olan hukuku devre dışı bırakarak, oluşan "hukuk dışı süreçlerde" kendi iktidarını yerleştirmektedir. Schmitt'in formülü, dolaylı olarak olağanüstü hali mutlak bir hukuksuzluk haline dönüştürür¹². Ve H. Lübbe'nin çok isabetli ifade ettiği gibi, Carl Schmitt aslında " sıkıyönetime hayran" bir kişiydi.

Belki de, en iyi biçimde şöyle ifade edilebilir:

İstisnalar hukukun bir parçası olduklarından dolayı, bizatihi hukuk dışı olamazlar. Buna en iyi örnek olarak tüm hukuk disiplinlerinin üstünde olan meşru müdafaa, olağanüstü hal ve acil yardım gibi hukuk terimleri gösterilebilir. Peki, neden kamu hukukundan devletin de yaralanabileceği bir anayasal kurum olarak "olağanüstü hal yasası" mevcut olmasın?

Hitler'in emri üzerine, 30. Haziran 1934'te, 90'dan fazla insanın katledilmesi hakkında Schmitt şunları yazmaktadır: "Önder, tehlike anında"¹³, önderliğine dayanarak, "en yüksek yargıç" olarak hukuku uygular, hukuku en vahim istismarlardan korur.(!)...Gerçek önder aynı zamanda yargıçtır¹⁴.

Schmitt, olağanüstü hale egemen olma düşüncesi ile ilgili esas tezlerini "Siyasi İlahiyat" başlığı altında işlemesi bir tesadüf değildir; çünkü Schmitt'in anlayışına göre zaten devlet kuramının temel kavramları din biliminden türetilmiştir. Egemenlik kavramı, mesela, tanrının mutlak kudretinin devlete devredildiği düşüncesini yansıtmaktadır. Devlet hukukta da söz sahibi olduğunda, egemenlik, o zaman bağımsız bir devletin mutlak kudreti olur. Böylelikle de örnek alınması gereken ideal bir devlet ortaya çıkar. Bu görüşe göre devlet, hür insanların bir araya gelerek oluşturduğu bir organizasyon değildir; ya da başka bir deyişle devlet, hür bir toplumun "kendi kendini" biçimlendirdiği anlamına gelmemektedir. Bu anlayışa göre devlet, burjuvadan bağımsız, toplum öncesi, ezeli, otonom bir olgu olarak tasavvur edilebilir. Tabii ki bu devletin ezelden "ahlaki iyi olanı" temsil ettiğine

¹²K.A. Bettermann'ın 'Federal Hükümetin Olağanüstü Hal Tasarımları' ile karşılaştırın; Bettermann'ın bu yazısı "Devlette Olağanüstü Hal - 1964 Yaz Sömestrin Konuşmaları (Yayına hazırlayan E. Fraenkel)", Berlin 1965, s. 190 (192) arasında yayınlanmıştır.

¹³ Olağanüstü hale bakınız.

¹⁴ C.Schmitt, Önder Hukuku Korur, DJZ 1934, Sp. 945 (s. 946).

dair Hegelci devlet anlayışının izlerine rastlanıldığı gibi, Thomas Hobbes'in "Leviathan"ı da hissetmek mümkündür. Liberalizm veya Plüralizm şeklinde ortaya çıkan her demokratik akım, Schmitt tarafından kesinlikle devlet egemenliğinin birliğine ve devlet otoritesine karşı bir saldırı olarak kabul edilmektedir.

Carl Schmitt'in bu düşüncesi öğrencilerinin öğretiminde de devam etmiştir. Bunun en iyi örneği, Ernst Forsthoff'un 1971 yılında çıkan "Sanayi Toplumunun Devleti"dir. Forsthoff, 1933'te, "Totaliter Devlet" adlı yazısında Hitler'in önderliğinde kurulan rejimi överek göğe çıkarır ve çağdaş bir devlet modeli olarak takdim eder. Böyle bir devlet tipi 1945 yılında sonsuza dek yıkıldığında, Schmitt ekolüne göre, sadece Hitler'in devleti yıkılmış olmuyordu; toplumsallaşan, demokratikleşen bir sistemde ve çoğulcu bir devletin egemen olduğu, temel hak ve özgürlüklerin yayıldığı bir ortamda, bizatihi devlet fikrinin kendisi de yok olmuş sayılıyordu.

Schmitt'in külliyatında, özellikle de 1947 ile 1951 arasında yazdığı günlüklerinde, devlet hakkındaki bu tür ifadelerine sıkça rastlamak mümkündür.

1970 yılına kadar birkaç kez yeni ilaveler yapılarak basılan Schmitt'in "Siyasi İlahiyat"ı, teolojik bakışlarla harmanlanan bir devlet anlayışının ve siyasetinin eninde sonunda bir kuramı ve siyasi pratiği kolayca radikalleştirerek gerçeklerden uzaklaştırabileceğinin iyi bir kanıtıdır olarak gösterilebilir. Siyasi teoloji iki riski beraberinde getirir: kilisenin siyasalaştırılmasını ve siyasetin ruhbanlaşmasını.

3.

Schmitt'in, "Siyasi İlahiyat"tan beş sene sonra devlet ve siyaset anlayışını ele aldığı ikinci bir eseri çıkar: "Siyasi Olanın Tanımı"¹⁵.

Schmitt bu eserine şu cümlelerle başlar: "Devleti tanımlamanın ön şartı siyasi olanın ne olduğunu tanımlamaktan geçer". Bu cümleler Schmitt'in siyasi anlayışını önemli bir anahtarıdır. Bu eser aslında Schmitt'in bütün siyasi anlayışını özetlemektedir. Aynı zamanda bu yazı Schmitt'in, bir sürü değişik siyasi gruplara ulaştığını, özellikle de radikal ve kökten değişim isteyen grupları etkilediğini göstermektedir. Schmitt'in ana savı, siyasi olanın sınırlarının nesnel noktalar saptanarak tayin edilemeyeceğinden oluşmaktadır. Schmitt'e göre "siyaset", insan veya insan grupları arasındaki ilişkileri ifade etmektedir. Ona göre, insanlar arasında cereyan eden her

¹⁵ İlk önce Sosyal Bilimler ve Siyaset Arşivinde çıktı, 58.. Jhg.; 1927, Sy.1 ve devamı; 2. Baskı 1928 Berlin, 3. Baskı 1932 Münih ve Leipzig; yeni önsözle birlikte yeni basım 1963 Berlin.

20'NCİ YÜZYILIN SİYASİ DÜŞÜNÜRÜ: CARL SCHMITT

konu, hatta her nesne 'siyasi' olabilir. 'Siyasi olanın' belirginleştiğinde "siyasi olan", özü ve tanımı itibarıyla insanları alınması gereken kararlardan dolayı iki guruba ayırır: bir uçta "dostlar" vardır öbür uçta da "düşmanlar".

Ona göre, bütün siyasetin temelini bu "dost-düşman ilişkisi" oluşturur.

Schmitt'in bu "dost-düşman-şeması", başka kavramlarında olduğu gibi, ilk bakışta belli bir duruluğa, basitliğe ve çekiciliğe sahiptir. Gerçekten de böyle bir şema bütün siyasi sistemlerin güncel deneyimini oluşturmuyor mu? Aynı zamanda böyle bir şema siyasi süreçleri ve kararları sadece bu süreçlerde yer alan kuvvetleri dikkate alarak yapıldığı için, "değer yargılarından" bağımsız olarak sahiden de daha iyi analiz etmiyor mu?

Schmitt, bu eserin başlığında isim yerine, sıfat ve nesne almayan bir fiil yapısını kullanmış bulunmaktadır. Yani, Schmitt, bu eserin başlığında "Siyasetin Tanımı" yerine "Siyasi Olanın Tanımı" demeyi tercih etmiştir. Schmitt bu eseri hakkında yazılanlar ve yorumlar genelde bu soruyu dikkate almayarak önemli bir noktayı gözden kaçırmaktadır. Bunun nedenini Schmitt'in ifade gücünün çarpıcılığında ve yüksek derecede gelişmiş dil duygusunda aramak lazımdır. Belki de Schmitt'in bu üslubu tenkit edilebilir.

Schmitt'in kendisi "siyaseti" değil "siyasi olanı" ele almıştır. Schmitt'in "dost/düşman" tanımı siyasetin nesnesini soyutlaştırmıştır; ama siyasetin nesnesi aslında kelimenin tam anlamıyla "kavranabilir" bir unsurdur ve Schmitt için siyasetin kavramsallaşan bu unsuru önemli değildir. "Siyasi olan" böylelikle her şey ya da hiçbir şey olabilir. "Siyaset" böylece nesnel olarak artık tanımlanamaz olur. Schmitt'in kendisi bu durumu bu şekilde kesin ifadelerle izah etmese bile, başlık olarak eserine "Siyasetin Tanımı" yerine "Siyasi Olanın Tanımı" seçmesi böyle bir durumu -bilinçli olarak olmasa bile- öngördüğünü kanıtlamaktadır. Schmitt'in düşüncesini bütünüyle anlamak için yukarıdaki değinilen "bakış açılarını" da dikkate almak gerekmektedir.

Siyasetten "siyasi olana" geçiş, nesne, muhteva ve "yargısal değer" içerikli bir siyaset kavramından vazgeçildiğinin bir işaretidir. Schmitt'in, kişisel ve ehemmiyet arz eden kararlarında kaçınmayı tercih ederek kendine güvenemediği; hatta kendisinden bazı konularda kendi pozisyonunu tespit etmesi istendiğinde saldırgan davranarak buna karşı çıktığı bilinmektedir. Kavramsal olarak "siyasi olana" geçişten dolayı Schmitt'te böyle bir tutumun mevcudiyeti aslında baştan kendini belli ediyordu. Schmitt'e göre "değer yöneltimi"nde bulunmak ancak o anki siyasetin hedefi olabilir; "siyasi olanın" bir ögesi olamaz. Yalnızca birbirlerine rekabet eden hedeflerin mücadelesi, yani "düşmanların" birbirine karşı davranışları bu

kavramı oluşturabilir. Eğer böyle bir rekabet ortamı yoksa ve hedefin ne olduğu üzerine taraflar mutabık kaldırsa, o zaman, "siyasi olanın" mevcudiyetinden de söz edilemez. "Siyaset" kavramı içinde de elbette bir tür rekabet veya mücadele vardır; burada da belki bir savaştan söz edilebilir; ama Schmitt'in "siyasi olanın" içinde belli hedefler için verilen rekabet, mücadele veya savaş, Schmitt tarafından mutlaklaştırılır. "siyasi olan" kadar başka hiçbir unsur Schmitt'e göre bu denli önemli değildir.

Schmitt yanlıgısı bu durumun mutlaklaştırılmasında yatıyordu. Schmitt, devletin tanımını -olağan durumu burjuvazinin bir uydurması olarak kabul ettiğinden dolayı- olağan bir durumdan yola çıkarak değil, olağanüstü bir durumu ölçüt olarak yapıyordu. Kendisi, şimdi de siyasetin tanımını yaparken kentliyi, halkı ve ulusları "dost" ve "düşman" diye ikiye ayırıyordu. Bu yüzden Schmitt'e göre savaşlar, hatta iç savaşlar bile siyasi çekişmelerin zaruri bir uzantısı ve ögesi idi. Schmitt'e göre bu kavramlar içinde verilen bir mücadele, siyasetin kendisini de tanımlamaya yarayan en iyi ögeydi¹⁶:

"Düşman kelimesi gibi mücadele kelimesi de varlığın ezeli unsurları gibi algılanmalıdır. "Mücadele" sadece basit bir rekabet anlamına gelmemekte veya sözel tartışmaların "salt tını" de değildir, çünkü insanın her gün hayatta kalabilmesi için günlük "mücadele" vermekte ve bu günlük mücadeleden dolayı her insan bir nevi zaten "savaşçı"ya dönüşmektedir".

Düzeni ihlal eden, devletin barışını, uluslararası barışı yok eden mücadele, siyasi düşüncenin ve devlet hukukunun temelini oluşturur. Böylelikle siyaset sadece belli güncel ve nesnel sorunları anlamlı çözmek için pragmatik bir araç olmaktan çıkarılır ve "düşmanı" yenen veya gerekirse yok eden bir savaşa dönüşür: "Dost, düşman ve mücadele kavramları her zaman uygulamada "öldürme" ihtimalini de içerdikleri için gerçek anlamlarını korumaktadırlar¹⁷".

Böylelikle siyaset, düşmanlıklardan yeşerir. Karşımıza, düşmanlığın bir zorunlu ögesi olarak, düşmana karşı verilen mücadele verme ve düşmanı savaşta yok etme olasılığı çıkar.

Böyle bir siyaset anlayışı Carl Schmitt'in siyaset ve hukuk yapısının köşe taşlarını, fikir binasının temelini oluşturur. Bu anlayıştaki siyaset her zaman karşısına koyabileceği bir "düşman resmi" arar. Düşmanlık, "varlığın içinde varlığı yadsınması gereken bir varlık"tır. Siyasetin amacı bertaraf etmektir; çok zor durumda kalındığında bu bertaraf etme, düşmanların fizyolojik olarak ortadan kaldırılması anlamına da gelir.

¹⁶ C.Schmitt, Siyasi Olanın Tanımı, Münih ve Leipzig 1932, s.20.

¹⁷ Makale yazarının vurgusu.

Tarihi harekete geçiren gücün mücadele olduğu düşüncesi, yeni bir kuram sayılmaz ve Karl Marx'a dayanır. Karl Marx'a göre tarihi belirleyen faktör sınıf savaşlarıdır. Fakat bu savaşların bir değeri vardır; hedefi bellidir: Komünizmin getirdiği nihai bir mutluluk ve yeryüzünün cennete dönüşmesi. Marx, sınıf savaşlarının adaletine inanıyordu. Schmitt, siyasette, kamu hukukunda ve uluslararası hukukta oluşturduğu "istisnai durum" ve "mücadele" kavramları haricinde hiçbir şeye inanmıyordu. Kendisi, ancak, papanın üstün konumu sayesinde, "istisnai durumun" ve "mücadelenin" tümü önceden çözümlendiği için, Katolik kilisesinin hiyerarşisine bir siyasi model olarak hayranlık duyuyordu. Diktatörlükte devlet tarafından uygulanan olağanüstü durum, Schmitt'in örnek aldığı motifler ölçüsünde "olağan normal bir hal" gibi algılanıyordu.

Schmitt'in bu yazısı hem günümüze kadar hem de Nasyonal Sosyalist hareketin içinde niye bu denli etkili olduğunu açıklamak pek de zor değildir. İnsanları ve devletleri "primitif bir şema" ile dost ve düşman diye iki gruba ayırarak bütün diktatörlüklere, bütün totaliter düşüncelere hem içe hem de dışa karşı kolayca uygulanabilen bir yöntem vermiş olunmaktadır. Bu yöntem o günden başlayarak günümüze kadar bütün hukuksuz devletler tarafından uygulanmıştır. Bu yöntem- bir teşhis ve açıklama aracı olarak- tüm totaliter zihniyetler tarafından benimsenerek Nazilerin totaliter ırk savaşı¹⁸ için kullanıldı ve ayrıca, sınıf savaşını totaliter algılayan Marksistler tarafından da benimsendi. Hem Naziler hem de Marksistler bu yöntemle arzulanan nihai sonuca varmak istediler. Naziler göre ezeli düşman olan Yahudiler yok olduğunda, Marksistler için de baş düşman olan kapitalistler bertaraf edildiğinde, bu nihai sonuca ulaşılmış olunacaktı. Liberal ve plüralist düşüncüyü kesinlikle ret eden böyle bir siyasetin içinde uzlaşma kültürüne yer yoktu. Schmitt'e göre, liberal bir zihniyet ya da Liberalizm, bütün siyasi anlayışların doğasına aykırıdır¹⁹. Daha ayrıntılı bakıldığında; "siyasi olan" sadece bir teşhis olarak kalmamakta, ileride mücadele olgusunu saptamak ve meşrulaştırmak için de kullanılmaktadır.

Schmitt'in siyasi olanın tanımı, istisnai durumlar için gerçekten de birebir uyuyordu. Olağan durumun hiçbir anlamı olmazsa ve istisnai durum her şeyi ispatlamaya yeterli olursa, sadece siyasi olanın tanımı değil devletlerin tanımı da değişmekteydi. Schmitt'in olağanüstü hali ölçü olarak aldığı egemenlik anlayışı, âdeta egemenin mutlak bir hâkimiyetini gerektiriyordu: "Egemen, bir bütün içinde topyekun olarak durumu oluşturur

ve garanti altına alır. Son kararı veren ve yetkileri elinde tutan tek el o dur."²⁰ Bu egemen anlayışına göre devletin en uygun yönetim biçimi diktatörlük olduğu bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Schmitt'in dost-düşman bağlamında siyasi olanın ve egemenliğin tanımı aslında totaliter devlete doğru götüren durak noktasıdır: "Kendi içindeki huzuru ve bu huzurdan doğan tatmini sağlamak için devlet, zorunlu olarak böyle bir tutumu talep etme hakkına sahip olmak, aynı zamanda, var olduğu sürece bir siyasi birliğin sembolü olarak, kritik dönemlerde, kendi "iç düşmanlarını" tanımlama hakkına da sahiptir"²¹. Böylelikle her zaman, "kritik dönemlerde" herkes, iktidarın işine geldiği ve bunu uygun gördüğü sürece, düşman olarak ilan edilebilir. Ve "düşman" olarak tanımlanan da -"varlığı yadsınması gereken bir varlık olarak"- bertaraf edilmesini bir ihtimal olarak sürekli göz önünde bulundurması gerekir. Schmitt, bu sözleri yazdığında, kısa bir süre sonra, tarihe Röhm-Skandalı (Haziran, Temmuz 1934) olarak giren ve katliamla sonuçlanan bu olayın, nasıl kanlı bir gerçeğe dönüşeceğini bilmiyordu. Bu katliamda, Schmitt'in eski siyasetten dostları, Hitler tarafından "iç düşman" ilan edildi ve öldürülmüştür. Ama yine de Schmitt bu duruma şu soğukkanlı cümleyle tespit etmiştir: Önder, hukuku korur.

IV.

Schmitt'in Marksistler, Leninistler ve aşırı sağcılar tarafından bu denli taraftar bulmasının ve benimsenmesinin nedeni, onun sunduğu dost-düşman sloganından kaynaklanmaktaydı²².

Baştan beri, hatta 1945'ten sonra bile, Schmitt'in hem siyaset hem de kamu hukuku alanındaki radikal savlarının çekiciliği sadece kökten değişimi talep eden uç görüşlere sahip grupları etkilemedi; aynı zamanda provokatif nitelikleriyle birçok kişiye ulaşmıştır. Bu renkli yelpazede hayattan bıkmış insanlar yer aldığı gibi, hayalperestlere, özellikle de değişik guruplara mensup entelektüellere rastlamak mümkündür²³. Joachim Ritter'in Mart 1957'de, Münster'de düzenlediği "Collegium Philosophicum"da konuşan Schmitt böylelikle savaş sonrası

²⁰ C.Schmitt, Siyasi İlahiyat, 2 Baskı, Münih ve Leipzig, 1934, s. 20.

²¹ C.Schmitt, Siyasi Olanın Tanımı, Münih ve Leipzig 1932, s. 34.

²²Krş.: H. Hofmann, Yasallığa Karşı Meşruiyet - Carl Schmitt'in Siyasi Felsefesinin Yol Taşları, Neuwied ve Berlin, 1964, S.118. Hofmann'a göre Dost-Düşman-Formülü, burjuvazinin, Marksistlerin sınıf savaşına karşı öne sürdüğü bir savdı. Gerçekten iki taraf da 'düşmanın' topyekun yok edilmesini talep etmektedirler.

²³Bunun için krş.: Dirk van Laak'ın ' Sessizliğin Güvenilir Kanatları Altında Yapılan Konuşmalar', Berlin 1993

¹⁸ Karşılaştırma için: C.Schmitt, Topyekün Düşman, Topyekün Savaş, Topyekün Devlet; Milletler Topluluğu ve Uluslar Arası Hukuk, 4'üncü yıl, 1937/1938, s. 139.

¹⁹ C.Schmitt, Siyasi Olanın Tanımı; Münih ve Leipzig, 1934, s. 55 v.d.

Almanya'da geniş bir çevreye girmeye başladı. Schmitt'in isminin tekrar yaygınlaşmasını sağlayan bir başka aktivite ise Schmitt'in en önemli öğrencilerinden sayılan Ernst Forsthoff'un düzenlediği ve Schmitt'in de katıldığı 'Erbach Seminerleri'ydı. Schmitt, bu seminerler ve toplantılar sayesinde birçok insanla tanışarak uzun süren ilişkiler kurmuş bulunmaktadır. Bu toplantılara çok değişik siyasi kimliklerle sahip konuşmacılar katılmış olsa dahi, baskın çıkan grup milliyetçi-muhafazakârlar oldu; bu muhafazakâr kanatın yaşlıları, her zaman olmasa dahi, arada bir, "Nasyonal Sosyalizm"i daha hâlâ özümstediklerini belli ediyorlardı. Dirk van Leek, bu katılımcıları, Schmitt dışında, A. Gehlen, W. Conze, F. Wieacker, J. Ritter, Pascual Jordan, H. Barion, H. Schomerus²⁴ şeklinde sırlamaktadır. Erbach ve Münster'de toplantılara katılan gençlerin isimleri de ilgi çekiciydi: R. Spaemann, E.W. Bökenförde, G. Rohrmoser, M. Kriele, H. Lübke, G. Willms, R. Koselleck, D. Heinrich, R. Specht, H. Quaritsch, O. Marquard, K. Gründer, F. Kambartel ve J. Seifert. Bu gençlerin siyasi yelpazesi daha geniş olduğundan dolayı aralarında değişik fikirlere sahip olanlara rastlamak mümkündür. Gençlerin az denilmeyecek kadar bir bölümü, SPD'nin "Bad Godesberg Kongresinde" aldığı kararlardan sonra Sosyal Demokrasiye sempati duymaya başlarken, bir kısmı da kendilerini "Schmittçi duruşa sadık" özgün bir pozisyonun temsilcileri olarak tanımlıyordu (H. Quaritsch)²⁵. Kendilerini Schmittçi olarak tanımlayan ve Schmitt'le düzenli olarak şahsi ilişki içinde olanlar ve Schmittçi çerçeveyi tamamlayanlar arasında şu ilginç simalar da vardı: Armin Mohler, Johannes Gross, Rüdiger Altmann, Günter Maschke ve Jakob Taubes. Schmitt'in külliyatına tümüyle hayran duyan ve onu bir "duayen" olarak şereflendirenler dahi, onun savlarının şiddete meyli olma ihtimalinin yüksek olduğunu; hatta özünde "şiddet" barındırdığını ve bu yüzden belli riskler taşıdığını itiraf etmekteydiler: "Siyasi olanın nihai gideceği yol şiddetten uzak kalmayacak ve bu şiddet alev gibi, şu an için ortalığı sarmasa bile, bir tehlike olarak, kor ateş gibi her an alev almaya hazır olacak."²⁶

Gerçekten de bu sözlere eklenebilecek fazla bir şey yoktur. Schmitt'e staraftar kazandıran, düşmanın siyasette fiziki olarak yok edilme ihtimali, iç savaş kuramcıları tarafından devamlı gündemde tutularak somut uygulamasını da bulunmuştur.

²⁴ Bunun için krş.: Dirk van Laak, Sessizliğin Güvenilir Kanatları Altında Yapılan Konuşmalar, Berlin 1993, sayfa 200.

²⁵ Bunun için krş.: Dirk van Laak'ın "Sessizliğin Güvenilir Kanatları Altında Yapılan Konuşmalar", Berlin 1993, sayfa 192 ve devamı; sayfa 200 ve devamı

²⁶ G. Maschke, 11.04.1985 tarihli Frankfurt Allgemeine Gazetesi'nde, sayfa 25. Bu yazının başlığı değişik yoruma açık tehlikeli unsurlar barındırıyor: "Bir Kin Ortamına Uygun Pozisyonlar Almak".

Schmitt gibi Katolik mezhebe mensup çağdaşı Theodor Haecker, Schmitt'e şu sözlerle karşı çıkmıştır: "Dost-düşman-savı, "varoluş mücadelesi" gibi aynı ortamın sakat ülküsüdür. Doğacı determinist anlayışının ürünü olan bu zihniyet ilkeldir, çarpıktır ve tinsel açıdan yetersizdir. Bu anlayış, insanları ve ulusları tanımlayamadığı gibi amiplerin varoluşuna dahi yeterli açıklama getiremez."²⁷

Muhafazakâr kanatta yer alan Ernst Jünger de, Schmitt'e yazdığı mektupta, siyasi olanı tanımlarken Schmitt'in dost-düşman-ilişisini temel almasını, "kesin bir vuruşla inen bir soğukkanlı darbe, aynı zamanda tehlikeli ve şer dolu bir hamle"²⁸ olarak formüle etmiştir. Carl Schmitt, Theodor Haecker'in şu ifadelerini özellikle Hitler'in iktidara gelişinden hemen sonra yaşadığı birebir olaylardan sonra daha iyi anlamıştır: "Bir dosta aynı düzeyde düşman olunmadığı halde, düşmana karşı yine de adaletli veya adaletsiz olunabilir. Bir düşmanla aynı düzeyde dost olunamaz; ama yine de düşmana karşı daha hâlâ adaletli veya adaletsiz olunabilir. Bütün alanlardaki sorunlar, buna etik, estetik ve siyasi olanı da dahil edebilir, biçimsel tanımlamalarla başlamak zorunda değiliz...., içerik ve maddi, güzelin ve çirkinin, kötünün ve iyinin, adaletin ve adaletsizliğin ne olduğunun tanımı ile başlar..."²⁹

Schmitt'in 30.Haziran 1934'te³⁰ cereyan eden hâdiselere verdiği yanıt aslında Haecker'in öngörüsünde ne kadar isabetli olduğunun bir kanıtıydı.

Schmitt'in, hayatı boyunca, içeriksel ve değere bağlı sorular karşısında çekingen davrandığı, hatta arada bir böyle sorulara özellikle yanıt vermekten kaçındığı ve böyle soruları yanıtlamayı bilerek reddettiği görülmektedir.

Özellikle Schmitt'in siyasi düşüncesini, devlet ve hukuk kuramlarını en iyi yansıttığını düşündüğüm iki eserine odaklanmış bulunmaktayım. Bu iki eser der 1933'ten önce yazılmış bulunmaktadır. Her ikisinden de kendisinin otoriter bir devlet yapısına ve bilakis diktatörlüğe özlem duyduğu, olağanüstü hale davetiye çıkardığı seziliyordu.

V.1.

Siyasi iktidarın Hitler'e devrinden sonra Schmitt, 1933 ve 1936 arası, bu sefer de

²⁷ Th. Haecker, İnsan Nedir?, 2. Baskı, Leipzig 1934, sayfa 71.

²⁸ Alıntı yapılan eserin ismi: R. Altmann, Anayasa Daha Hâlâ Devleti Oluşturabilmeye Yeterli Mi?- Carl Schmitt 90 Yaşına Girdi; 08.07.1978 tarihli Frankfurter Allgemeine Gazetesi'nin eki.

²⁹ Th. Haecker, İnsan Nedir? 2. Baskı, Leipzig 1934, sayfa 75 ve devamı.

³⁰ C.Schmitt, Önder Hukuku Korur, DJZ 1934, Sp. 945.

Nasyonal Sosyalist bir devlete dönüşen aygıtın propagandasını yaparak, hummalı bir şekilde 7 monografi ve 58 (!) makale üretmiştir. Bu konuyu "Carl Schmitt'in Üçüncü Rayh Dönemindeki Rolü"³¹ adlı yazımda derinlemesine incelemiş bulunmaktayım.

Bana göre, Carl Schmitt'in bu tutumu, bütün eserlerini göz önünde bulunduranların iddia ettikleri gibi, sadece kısa süren, geçici bir Nasyonal Sosyalizm hevesine indirgenemez. Carl Schmitt, bu sefer de tasarladığı otoriter, antidemokratik ve anti liberal devletin yansımasını Hitler Rejimi'nde bulur. Kendisi, tek elden çıkan ve birliği sağlayan otoriter bir devlet anlayışına hayatı boyunca, taviz vermeden sadık kalmıştır.

Schmitt için "önder" her şeydir: en yüce kanun koyucusu, en yüce yargıç ve yürütmenin şefi³². Schmitt, Mart 1933'te değişen koşullara ayak uydurmakla kesinlikle ideallerine ters düşmüş sayılamazdı; çünkü o, zaten, yeni iktidar yapılarını ve dünya konjonktürünü fevkalade analiz edebilen ve duruma göre davranmasını bilen bir ustaydı: Schmitt' için hâdisenin içinde yer almak her şeydi; belki de Schmitt göre oyunda olmak, kazanmaktan daha önemli olduğunu bile söyleyebiliriz.

2.

Schmitt, duruma göre davranma sanatına çok iyi vakıf olduğunu birkaç krizde daha göstermiştir. 1935 senesinde rakip profesörler ve SS (K.A. Eckhardt, O. Koellreutter ve R. Höhn) tarafından kenara sıkıştırılan Schmitt, oportünist ve iki yüzlü olmakla suçlanıyordu. SS subayları ve bazı profesörler kendilerini baştan beri harekâta katılan "ezeli mücadeleciler" olarak tanımlarken, Schmitt gibileri ancak Hitler iktidara geldiğinde harekâta katılan "Mart'ta teslim olanlar" olarak küçümsüyorlardı. Schmitt, ilk önce, Nasyonal Sosyalizme hayran olduğunu ispatlamak için, "Rayh Grubu Yükseköğretim Görevlileri"ne önderlik yaparak, büyük bir toplantıda, antisemit duruşunu ilan etti ve böylece eski konumunu tekrar kazanmak istedi. Yavaş yavaş bütün siyasi makamları kaybedeceğini sezen Schmitt, bu sefer de Anayasa tarihine³³ yöneldi. Hitler'in genişleme politikasını fark eden Schmitt bu sefere de (Mart 1938'de Avusturya'nın iltilhak edilmesi ve Ekim 1938'de patlak veren Südet bölgesindeki kriz, Alman ordusunu 1939'da Çek Bölgesi'ne girmesi, Memel Bölgesi'nin Mart 1939'da iltilhakı) siyaset ağırlıklı edebiyat yazılarıyla etkili olmayı denedi. Özellikle bu dönemlerde Schmitt'in kamu

³¹ B. Rütters, Carl Schmitt'in Üçüncü Rayh Dönemindeki Rolü, 2. Baskı, Münih 1990.

³² "Önder Hukuku Korur", DJZ 1934, SP. 946-950.

³³ Thomas Hobbes'in Devlet Öğretisinde Leviathan'ın Yeri, Hamburg 1938.

hukukunun meşru bir kolu hâline getirmek istediği "Büyük Alan Felsefesi"ni (*Grossraumphilosophie*) gündeme taşıması ilgi çekicidir. 1937 yılında, ilk adımlar, 'Topyekûn Düşman, Topyekûn Savaş, Topyekûn Devlet' adlı başlıkla kendini gösterdi³⁴. Schmitt, 1927'de oluşturduğu "Siyasi Olanın Tanımı"nın temel savından yola çıkarak alanını dış siyasete genişleterek şu başlıkları attı: "Uluslararası Tarafsızlık Ve Irkî Bütünlük"³⁵, "Ayrımcılıklı Savaş Kavramına Yöneliş"³⁶, "Yeni Vae Neutris!"³⁷ ve "Inter pacem et bellum nihil medium"³⁸. Schmitt'in bu dönem kaleme aldığı eserler edebiyat türüne daha yakın durmakla birlikte, aynı zamanda, 1933 ile 1936 arası hummalı dönemini de hatırlatıyordu. Schmitt siyasi olanın tanımından yola çıkarak 1939 yılında, giderek totaliterleşen bir devletin savaş hazırlıkları yaptığı bir ortamda en büyük ve Nazi Dönemine ait en son kuramını ortaya attı: Milletlerarası Hukukta "Büyük Alan"³⁹.

Bu konuya Schmitt, " Milletlerarası Büyük Alan Tanzimi Ve Alana Ait Olmayan Yabancı Unsurlar Tarafından Alanın İşgal Edilmesinin Yasaklanması"⁴⁰ adlı yazısında ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Bu eser 1939'da yayınlanmış ve 1941'e kadar dört baskı yapmıştır⁴¹. 1942'de Schmitt, "Alan Devrimi- Batı'nın Tini" adlı bir yazı daha kaleme almıştır⁴². 1944 yılında da, Almanya'nın II. Dünya Savaşı'nı kaybetmesine kesin gözle bakılmaya başlandığı bir dönemde, Schmitt, "En Son Küresel Çizgi"⁴³ isimli bir makale daha yazmıştır. Bu makale, Schmitt'in Nazi Almanya'sı dönemine ait en son yazısıdır.

Schmitt'in 1945 sonrası yayınladığı yazıları onun şahsiyeti hakkında bize pek çok ipuçları vermesine rağmen, siyasi açıdan bize yenilikler sunmadığı için, bu eserlere burada değinmeyeceğim.

VI.

Schmitt'in Nazi döneminde, 30. Haziran 1934'te birçok muhalifin öldürüldüğü sırada sessiz

³⁴ Milletler Topluluğu ve Devletlerarası Hukuk, 4. yıl, 1937/38, s. 633

³⁵ Aylık Dış Siyaset Dergisi, 5'nci Yıl, 1938, sayfa 613.

³⁶ Münih ve Leipzig 1938.

³⁷ Milletler Topluluğu ve Uluslar Arası Hukuk, 4. Yıl, 1937/38, sayfa 633.

³⁸ ZAKDR 1939, sayfa 594.

³⁹ İlk önce şunları krş.: C. Schmitt, Uluslararası Hukukta Rayh Kavramı, Alman Hukuku 1939, sayfa 341; aynı zamanda, İki Ayrı Kutup: Büyük Alan ve Tümelik, ZAKDR 1939, sayfa 333.

⁴⁰ Berlin ve Viyana 1939.

⁴¹ 4. Baskı Berlin, Leipzig ve Viyana 1941.

⁴² Deutsche Kolonialzeitung 1942, sayfa 219.

⁴³ Marine - Rundschau, 1944, sayfa 521-527.

kalmasına veya 1936 yılının Ekim ayında daha da ileri giderek "Yahudi Zihniyetine Karşı" adlı bir kongre düzenlemesine rağmen, onun eserlerinin hakkını tam verebilmek için, birçok yazarda olduğu gibi Schmitt vakasında da yazarla eserlerini birbirinden ayrılması gerektiği fikri öne sürülmüştür. Bu düşünceyi savunanlar, Schmitt'in 1950'de yayınlanan "Ex Captivitate Salus"⁴⁴ adlı savunma yazısında, şikâyetçi, hatta ağlamaya yakın bir üslupla dile getirdiği argümanları ve 1991 yılında yayınlanan "Külliyatı"nı göz önünde bulundurmaktadırlar⁴⁵. Yazımda bu ölçüte uyarak, Schmitt'in siyaset kuramına ağırlık verdiği Weimar Cumhuriyeti dönemi eserlerini incelemeyi tercih etmiş bulunmaktayım. Etki alanı geniş olan bu siyasi ağırlıklı eserler sayesinde Schmitt'in adı, bir siyasi düşünür olarak, günümüze kadar, Almanya dışında diğer ülkelerde de duyulmaya başlanmıştır. Schmitt, nasıl siyaseti, devlet felsefesini ve sosyal felsefeyi bu denli etkilemişti?

Bu tez niteliğindeki nedenlere kısaca değinmeye izin verin:

-Schmitt, zamanın akımlarını ve bu akımların yarattığı siyasi problemleri fark etmekte ve bu siyasi problemleri kamu hukuku çerçevesinde karşılığını bulduğu kavramlarla çözümlenmekte ustaydı. Gündemde olan ilgili aktüel sorunlara Schmitt, meslektaşlarından daha çabuk, keskin, doyurucu ve ikna edici yanıtlar bulabiliyordu. "O anki yaşanan"ı çok iyi analiz edebilen Schmitt bu bakımdan usta bir kalemşordu.

- Schmitt'in metinlerinin bu denli nitelikli olmasının başka bir nedeni, dili çok iyi kullanmasından kaynaklanmaktaydı; kendisi, dilsel yeteneğini kullanarak ne demek istediğini etkileyici bir dille vurgulayabiliyordu. Belki de Schmitt'in metinlerinde kullandığı dile yaptırım gücü yüksek bir dil demek daha doğru olacaktır. Schmitt'in zihinsel, siyasi ve ahlaki açıdan sapmalar diye eleştirilen yazılarının dili bile, okurun ve dinleyicinin şimdiye kadar üzerinde düşünmediği problemleri, etkileyici bir üslupla zihnin karanlık alanlarından bilincin aydın alanlarına çekecek güce sahipti. Tartışmaların bir parçası olan, "dost-düşman", "yasallık-meşruiyet", "topyekûn düşman", "topyekûn savaş", "topyekûn devlet", "geciktirici formel anlaşıt", "anayasanın koruyucusu" gibi kavramlar günümüze kadar etkisini kurumuştur.

⁴⁴ Köln 1950.

⁴⁵ Örneğin H. Quaritsch, Carl Schmitt'in Şahsına ve Eserlerine Nasıl Bakılmalı?; H. Quaritsch (Haz.), sayfa 13-21.

- Çoğu kişi, Schmitt'in yazılarının bu denli etkili olmasının üçüncü nedeni olarak, onun, çağın problemlerine duru, keskin ve analitik yanıt ararken radikal dilsel öğelere de başvurmasında görmekteyiz. Problemleri analiz eden, çözüm yolları öneren Schmitt, dil yeteneğini ve ifade gücünü arkasına alarak, konuları abartmayı ve uç noktalara götürmeyi çok iyi becermekte, bu yüzden de birçok kişi tarafından alkışlanmaktadır. Schmitt'e hayran duyanlar, maalesef, bu radikalleşmeden dolayı çözülebilen pratik sorunların bazen bu yüzden ertelendiğini; hatta çoğu kez çözülemez hale geldiğini bile fark edemiyorlardı. Schmitt, yazılarında devreye soktuğu bu tavırla, mimiklerle, arayış içinde olan birçok aydını safına çekmiş bulunmaktadır.

Onun son bir yönü daha dikkat çekmektedir. Schmitt'in, 1933 öncesi eserlerinde ve konuşmasında güzel bir dil kullandığı, Nazi Almanya döneminde görev almasıyla birlikte, dil kalitesinde bir düşüş olduğu göze çarpmaktadır. Schmitt'in zorbalığa, ırkçılığa ve katliamlara (1934/36) sessiz kalması dilini de olumsuz yönde etkileyerek, dil seviyesini giderek aşağılara çekmiştir. Bu yüzden, Schmitt'in Weimar Cumhuriyeti dönemi ürettiği metinlerin çekiciliği daha da fazla öne çıkmaktadır. Bu dönemi kaleme aldığı eserlerin estetik seviyesi, Almanya'da pek çok bilim adamı tarafından hâlâ yakalanamamıştır. Schmitt'in ele aldığı konular okurların zihinlerinde saydamlaşarak, durulaşarak, âdeta ışık saçarak hale gelerek çekiciliğini artırmakta; şimdiye kadar keşfedilmemiş gizli arka plan bilgileri ortaya çıkarmakta ve çözüm bekleyen konular Schmitt'in yazılarıyla, birden, daha anlaşılır hale gelmektedir. Okur artık doğru yolu bulduğuna inanmaktaydı. Okur, "entelektüel" bir zevke doyararak Schmitt'in eserlerine yöneliyor ve Schmitt, eleştiriyi yıkılamaz, güvenilir bir kişiliğe dönüşüyordu. Schmitt'in değindiği konuları ve önerdiği çözüm yollarını okuyanlar, kendilerini nurlanmış hissediyor, eserlerin estetiğine daha fazla bağlanıyordu.

Schmitt'i ilk önce sadece beğenerek okuyanlar ve dinleyenler zaman içinde Schmitt'e hayran duymaya, ona bağlanmaya başlıyorlardı. Schmitt, betimlemelerini ve analizlerini yaparken kullandığı mükemmel dil okurlarını adeta büyülüyordu. Devlet kuramı ve kamu hukuku ve devlet felsefesi gibi kavramlar Schmitt'in metinlerinde birden "hukuki güzelliğe" ve sihirli kavramlara dönüşüyordu. Konulara teorik düzeyde zaten hâkim olan Schmitt, "kuru" kavramlara şık dilsel libas giydirecek, kavramları "canlandırıyor" ve ustalıkla sergiliyordu. Böylelikle Schmitt'in bilimsel konuları, "hukuk estetiği" altında ele

alınmaya başlanıyordu. İlk başta bu üsluba karşı gelenler olmasına rağmen, kanımca, Schmitt'in eserlerinin bu denli uzun müddet etkili olmasının en önemli faktörü "estetik dilsel" yapısı ve kullandığı dilin betimleyici gücüdür.

Yukarda ifade edildiği gibi, bu dilsel üsluptan özellikle arayış içinde olan genç entelektüeller etkilenmiştir. Bu genç entelektüeller, cereyan eden siyasi olaylara, toplumu ve devleti de içine alan hızlı değişimlere ve tinsel sorunlara tatmin edici yanıtlar arıyorlardı. Bu durum, sınırlı olsa dahi 1945 sonrası, Joachim Ritter'in Münster'de ve Ernst Forsthoff'un Ebrach'da düzenlediği etkinliklerde, ya da yarı sürgünde, memleketi Plettenberg'de ziyarete gerçekleştirmekteydi. R. Altmann, J.H.Kaiser, J.Gross, A. Mohler, E.W.Böckenförde, J.Isensee, R. Koselek, H.Quaritsch, J. Taubes gibi isimler, entelektüel potansiyele sahip, onun konularına tekrar eğilenlerin ve kendisiyle teması arayanlar olarak gösterilebilir. Bu toplantıların en belirgin özelliği, Schmitt'in Nasyonal Sosyalizm döneminden önce ve Nasyonal Sosyalizm dönemi boyunca kaleme aldığı eserlerin eleştirildiğinde, özellikle bu eserlerin anti demokratik, anti liberal olduğunu ve diktatörlüğe davetiye çıkardığını iddia edildiğinde, toplantıya katılanların arasında Schmitt'e hayran duyanlarla eleştiriyi yöneltenler arasında tartışmalara sebebiyet vermesiydi. Bu tartışmalarda, Schmitt'in eserlerini eleştirenler, Schmitt'in eserlerini eleştirisizce kabul edenler tarafından yoğun duygusal saldırıya maruz kalıyordu.

Schmitt'in eserleri, siyasi, ahlaki ve hukuki sorunlara çözüm ararken, biçimsel-estetik ağırlıklı bir anlatının insanı daha fazla etkilediğini ve böylelikle zihinsel ve ahlaki bir eksikliği daha kolay örtbas edebildiğine en belirgin ve uzundun dönem etkiye sahip örnektir. Acabar, estetik kategoriler özellikle aydınları etkilemekte daha da başarılı olduğunu ileri sürebilir mi?

Diktatörlük sonrası bir Avrupa'da meydana gelen gelişmiş ve özgürlükçü sanayi toplumlarının problemleri, Schmitt'in hiçbir zaman ilgisini çekmemiştir. Toplum, ekonomi ve sanayi, Schmitt'in tasarladığı otoriter devletin en büyük düşmanıydı; çünkü Schmitt'in tasarladığı devlet, âdeta bir "dünya üstü" konuma ve değere sahipti. Schmitt'in bu devlet anlayışı daha hâlâ günümüze kadar öğrencileri tarafından sürdürülmektedir. Carl Schmitt'in, eski sorulara çözüm ararken ulaştığı yanıtları etkili olmasına rağmen, bu düşünürün fikirleri günümüzün sorunlarına yeterince ışık tutup çözüm sunamaz.

VII.

Bu yazıda, benim ana hedefim, Schmitt'in siyasi düşüncesini incelemektir; onun karakteri hakkında herhangi bir şey ileri sürmek ya da

KHUKA

düşüncesinin ahlaki boyutunu irdelemek değil. Yine de bu metni okuyanlar mutlaka şu soruyu soracaklardır: Bu tür fikirlere sahip olan ve fikirleri doğrultusunda hareket eden ve sonraları 40 sene boyunca yalnızlık içinde yaşayan ve daha hâlâ çekiciliğinden günümüze kadar hiçbir şey yitirmeyen böyle bir düşünür nasıl bir insandı?

Carl Schmitt hakkında çok kitap okumama ve onun hayatını derinlemesine incelememe rağmen bu soruya cevap veremediğimi itiraf etmeliyim.

Bir duayen olarak Carl Schmitt, yine de muvaffak olamamıştı; belki de bu onun kaderiydi; bu trajediyi yaşaması gerekiyordu; ya da Carl Schmitt baştan çıkarılan bir kişiye sahipti veya belki de kendisi baştan çıkarılmıştı. Schmitt büyük bir zekâyâ ve kendisini gösterme arzusuna sahip olmasına rağmen yine de başarılı olamamasının çelişkisini kişisel ve değere bağlı tözsel eksikliklerle bağlanabilir.

Carl Schmitt'in eserlerinin bu denli değişik yorumlanması aslında onun ne kadar değişik bir kişiliğe sahip olduğunun bir ispatıdır. Acaba Carl Schmitt kendisini, Böckenförde'nin de iddia ettiği gibi, kötüyü, deccalı durduran bir "mehdi" olarak mı görüyordu? Ya da Koenen'in ileri sürdüğü gibi, Carl Schmitt, "ilahi hukukçu" olarak kendisini tanırsız bir yüzyılda garbın kurtarıcısı olarak mı algılıyordu? Öbür taraftan "Führer" Adolf Hitler'in savaşını 1941'de ve daha sonraki yıllarda bile daha hâlâ "selamete giden bir yol" olarak yorumlayan ve buna karşı çıkmayan bir Carl Schmitt'e ne demeli?

Bu nedenlerden dolayı, Carl Schmitt ile aynı dönemde yaşayan Theodor Haecker, Rene König, Christian Kont Krokow ve Werner Flume gibi ünlü birçok yazar, Schmitt'i acımasızca eleştirmişlerdir⁴⁶. Schmitt'in kişiliği hakkında daha bütünsel bir görüşe sahip olmak isteyenler, onun külliyatına paralel olarak, yeni çıkan bir eserden – Schmitt ile Ernst Jünger'in birbirine yazdığı mektuplardan- faydalanabilir⁴⁷. Schmitt'in aynı gün içinde bile dediklerinden vazgeçerek çelişkili ifadeler kullanması bu mektupları ilginç kılmaktadır. Ve bu durum, bir nebze olsa dahi Schmitt'in bölünmüş kişiliğini göstermektedir.

Bu yazıda, Schmitt'in kişiliğini irdelemek ve karakter özelliklerini incelemek ve hatta ahlaki eylemlerini eleştirmek yerine, onun siyasi düşüncelerini ele almak tercih edilmiştir. Diğer yandan, Schmitt'in yazdığı metinleri daha iyi anlamak ve doğru okumak için, bu metinlerin çıkış nedenlerini, Schmitt'i, bu metinleri yazmaya motive eden sebepleri çok iyi bilmek gerekir.

⁴⁶ Bakınız: H. Rütters, *Yozlaştırılmış Hukuk*, 2. Baskı, 1989, sayfa 159 ve devamı.

⁴⁷ E. Jünger, *Carl Schmitt, Mektuplar 1930–1983*, Haz.: H. Kiesel, Stuttgart 1999.

Bunun için bu yazımdaki başlangıç kısmında değindiğim açıklamalara geri dönmekte fayda var: Schmitt, her zaman, sadece siyaset hukukunda etkili olmaya başladığından beri değil, hayatı boyunca, otoriter ve antidemokratik bir devlet idealini önermiştir. Schmitt'e göre en ideal anayasal düzen "Roma Katolik Kilisesi"nin yapısıydı. Ama Theodor Haecker'in belirttiği ve tenkit ettiği gibi, Schmitt için Katolik kilisesinin akaidi değil, yapısı ön plandaydı. Schmitt, zaten, demokrasi yerine diktatörlüğü tercih eden Donoso Cortes'i kendisine örnek almıştı.

Schmitt'in başka bir özelliği, oluşumları önceden fark edebilme ve kavramsallaştırma yeteneğine sahip olmasıydı. Böylelikle oluşan yeni kavramlar geniş bir okuyucu kitlesi tarafından kolayca anlaşılıyor ve benimseniyordu; hatta çoğu zaman bu kavramlar tarafından etkilenen okuyucu bu kavramları kaçınılmaz bir "tabiat kanunu" gibi algılıyordu. Bu yüzden Schmitt'in devletler hukukuna dâhil etmek istediği büyük alan ve alana ait olmayan unsurların müdahale yasağı kuramları bu denli çekici olmuştu.

II. Dünya Savaşı sonrası kurulan düzen aslında bu teorinin doğruluğunun delili idi. ABD'nin 1941'de savaşa girmesiyle birlikte ve özellikle 1945'ten sonra dünyada iki kutuplu bir dünya düzeni egemen olmuştu. Bu süper devletlerin alanları kesin olarak birbirinden ayırt ediliyor ve uydu devletlere girdikleri ilişkiler dünya siyasetine yansiyordu. Belki de Schmitt'in neşriyatının bu kadar ilgi görmesinin başka bir nedeni de, onun, 1918'den sonra dünyada oluşan siyasi depremleri sismografik hassasiyetle hissedebilir olmasıydı.

II. Dünya Savaşı sonrası düzeninin 1989'da yıkılmasıyla birlikte "Büyük Alan" kuramının şüphe götürü hale gelmiştir. Küçük ulusların kendi kaderini tayin etme arzusu artık dünyayı fethetmiş durumdadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte küçük uluslar bağımsız hale gelmişlerdir. Büyük alanlar yeniden paylaşılır hale gelmektedir. Günümüzde yöneltilen böyle bir soruya acaba Carl Schmitt nasıl cevap verirdi?

Schmitt'in eserleri ve kişiliği hakkında kesin bir ayırım yapılması gerekir diyenler onun çok yetenekli bir yazar ve düşünür olduğunu öne sürerek, Schmitt'i birey olarak ele almayı önerip ve onun eserlerini sadece bu perspektiften yorumlanmasını uygun görmekteyler. Benim bu konudaki savım ise tam aksine.

Schmitt'in hüneri, tasarladığı ve öne sürdüğü siyasi fikirler doyurucu ve parlak fikirler olmasında değil, onun bu konuları çok iyi kavrayabilme, analiz etme ve bunları dile dökme yeteneğinde yatmaktaydı. Schmitt, yaşanan "o anki" tarih dilimini çok iyi saptayabilen ve dile dökabilen büyük bir dehadır. Schmitt, akla mantıklı gelen ama üzerinde uzunca düşünüldüğünde hiç de mantıklı olmayan argümanlarla çalkantılı dönemlerin sorunlarını kısaca özetleyerek, konuyu

on ikiden vurarak dikkat uyandırabiliyor ve onun siyasi düşüncesiyle ilgilenenlerin çoğunu ikna edebiliyordu.

Modern tarih anlayışında, "sosyalizasyon grupları" kavramı, sürekli ehemmiyeti artan oranda rol oynamaya başlamıştır. Sosyalizasyon grupları olarak belli ve dar bir yaşadığı ortak bir tarih sürecinden dolayı aynı dünya görüşüne sahip olan gruplar anlaşılmalıdır. Hatta ortakça yaşanan hâdiseler, örneğin aynı düzeyde eğitim, ekonomik kriz ve siyasi devrimler vs. gibi olaylar, bu sosyal grubu ya da grupçuğu aynı doğrultuda hissetmeye ve hareket ettirmeye zorlar.

Benim, Schmitt hakkında şu tezim var: Schmitt'in eserleri, öncelikle, bireysel bir ürün olarak yorumlanamaz. 1918 devrimi ve Weimar Cumhuriyeti, Carl Schmitt, Larenz, Wieacker, Heidegger, Gehlen, Freyer, Conze, Zehrer, Jünger ve Pascual Jordan gibi burjuvaya ait sosyalizasyon gruplarını⁴⁸ hayal kırıklığına uğratmıştı. Carl Schmitt hayal kırıklığına uğramış bu grupların sözcüsüydü. Eski ve yeni nesiller için birer esin kaynağı olan Carl Schmitt'in eserleri, aynı zihniyete sahip eski ve yeni nesil hukukçuları bir araya getirmeyi de başarmıştır. Bu yeni nesil, Schmitt'in eserlerinin analitik ve dil gücünden kuvvet alarak hukuk alanında günümüze kadar etkisini hissettirmişleridir. Eğer Schmitt'in eserleri hem eski hem de yeni hukukçuları - günümüzden başlayarak geçmiş yüzyılı da içine alarak şekillendiren denli etkilediyse, o zaman, Almanya'nın anayasa ve siyasi sistemlerinin değişiminde bu hukuk kökenli entelektüel gruplarının etkisi hangi boyutlarda olmuştur? Ama tabii ki bu, zaman isteyen ve araştırma alanı geniş olan bir konudur. Bu durum bana Jacob Burckhardt'ın şu melankolik cümlesini hatırlatmaktadır: "Zihin feyiz almak için her zaman o anki duruma yönelir."⁴⁹ Bu gelenek, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası ikiye bölünen Almanya'nın tarihine bakıldığında, Carl Schmitt'in vefatına rağmen sona ermiş değildir.

⁴⁸ Karşılaştırmak için bkz.: B. Rüthers, Muhteşem Hikayeler - Sakıncalı Biyografiler, Sosyalizasyon Grupları, in: Wendeliteratur, Tübingen 2001.

⁴⁹ Karşılaştırmak için: J. Burckhardt, Dünya Tarihine Bir Bakış, Kröner Nüshası, s. 96.